

Slægten på Nørremølle

AF INGEBOG POULSEN

I skuffer og skabe findes mange ting og dokumenter, som ejeren har glemt eksisterer. Fru Ingeborg Poulsen, Aabenraa, fandt en dag nogle papirer om Nørremølle, og lod sig inspirere af dem til at skrive om sit barndomshjems tidligere beboere.

I mine gemmer har jeg fundet en artikel, som min far, Chresten Hanssen, har skrevet om Reventlowerne på Sandbjerg, her skriver han: Conrad Georg Reventlow den ældste af brødrene var kommandør i den danske flåde. Han opholdt sig tit på Sandbjerg.

Han var bondens ven og velgører, han gav sine bønder fri for hoveripligt og solgte dem gårdene på fordelagtige vilkår, så de blev frie bønder.

I 1797 udparcellerede greven hovedgården i 14 parceller. Af disse var den 13. parcel Nørremølle. Der var da $4\frac{1}{2}$ td. land til, bestående af den oprindelige mølledam med eng og en lille lykke agerland i Snogbæk. Den blev solgt til grevens gartner Christian Asmussen uden købeskilling. I denne kontrakt står:

»Jeg Conrad Georg greve til Reventlow, hans kongl. majestæts kammerherre og komandør i søetaten erklærer herved for mig og mine lensefterfølgere, at jeg ved nedlæggelsen af godset Sandbjerg har overladt den 13. parcel Nørremølle bestående af den Snogbækker lykke ca. 4 tønder ager og england til min gartner Christian Asmussen uden købeskilling til et familiested mod en, af samme til godsherskabet på Sandbjerg at erlægge årlig canon af 13 rdl. 10 sk., der svares prompte hvert år til jul. Ligesom nu han og hans arvinger iøvrigt er skyldige

at overholde de i vedhæftede conditioner særlige præstanda, ligesom de andre Sandbjerg parcellister, så skal han og de andre og så kunne glæde sig ved de i conditionen nævnte friheder og rettigheder. Således skal Asmussen så længe han er i min tjeneste være fri for at betale den årlige afgift. Endvidere skal det være Christian Asmussen tilladt at indrette brændevinsbrænderi og en gryn-mølle, på hvilken sidste han dog ikke må maale meel eller korn men kun gryn. Skulde endelig den Sandbjerg vandmølle blive nedlagt og en kornvejrmølle anlagt istedet, da skal Christian Asmussen i fald jeg og han da lever, have lov til at bygge en vejrmølle til hvilken samtlige grevelige undersætter i Snogbæk, som også de til Sottrup hørende parcellister skal være tvangspligtige til at lade deres brødkorn og malt maale. Dog skal han være pligtig til at maale det herskabelige korn uden matte*, følgelig ganske uden betaling.

Til bekræftelse har jeg egenhændig underskrevet og beseglet denne kontrakt. Således skeet Sandbjerg d. 14. april 1797. Conrad Reventlow

Christian Asmussen gik det imidlertid ikke så godt, han fik nok en lille gryn-mølle til håndkraft, men vejrmølle og brænderi kom ikke, bolet skiftede ejer flere gange, indtil min oldefar Christen Hanssen (1784-1848) købte den i 1825; da kom brænderiet igang.

I Reventlows kontrakt er det første gang, jeg hører om Nørremølle; jeg fik lyst

* Uden at tage vægt fra til sig selv.

Marikke Jørgen

til at vide mere om den gamle gård i 1901. Med gammel til at småt, men den Eskesen (1820) sønderjyske h med to artikler i bladet fra 1890 der: Af en sø Han skriver b gen Hanssen, håndskrevet o nene Jørgen og skoppens farf min tipoldefar november 173 sen født 1697. Han blev af H som Hejduk (IV, et vidnesb anselig og stat komst gav he

Marikke Jørgensdatter, f. 21.6.1819.

Sandemand Jørgen Hanssen, f. 1732 i Ragebøl, d. 1819.

til at vide mere om dem, der har boet på den gamle gård, hvor jeg selv blev født i 1901. Med mine 84 år er jeg nok for gammel til at søge slægtens spor i stort og småt, men den gamle vandrelærer Morten Eskesen (1826-1913), der gik rundt i de sønderjyske hjem, kommer mig til hjælp med to artikler han har skrevet i Højskolebladet fra 1892 nr. 19 og 20, som han kalder: Af en sønderjysk bondeslægts saga«. Han skriver blandt andet, at Biskop Jørgen Hanssen, Als, har efterladt sig en håndskrevet optegnelse om sin slægt. Navnene Jørgen og Hans var fremtrædende. Biskoppens farfar Jørgen Hansen (som var min tipoldefar) var født i Ragebøl d. 11. november 1732. Dennes far, Hans Jørgensen født 1697, stammede fra Solt i Angel. Han blev af Hertugen på Lyksborg sendt som Hejduk (livgardist) til Kong Frederik IV, et vidnesbyrd om, at han har været en anselig og statelig mand. Efter hans hjemkomst gav hertugen ham en gård i Rage-

bøl, hvor der endnu lever efterkommere af ham. Der døde han i 1744.

Sønnen Jørgen Hanssen styrede allerede som ung et bol i Sottrup. Ejeren gav ham gården på den betingelse, at han skulle ægte en pige af dennes slægt; Jørgen Hanssens valg af ægtefællen var imidlertid ikke efter ønske, og man bestred nu hans ret til gården; så vis på at være ham kvit, var man, at man i foråret drev bolet på egen hånd.

Så drog Jørgen Hanssen til Slesvig, hvor han fik Kong Frederik V i tale. Kongen tilbød ham plads hos sig, men han tog ikke imod tilbudet; han vendte tilbage og overtog det omstridte bol i Sottrup under grevskabet Sandbjerg. Han giftede sig med Anna Katrine Hendriksdatter af Snogbæk. Da hun efter to års samliv døde, ægtede han Marikke Jørgensdatter også af Snogbæk. Han blev fader til syv sønner og tre døtre, af hvilke den ældste datter var af første ægteskab.

Jørgen Hanssen var en på egnen meget agtet og indflydelsesrig mand. Han kunne både dansk og tysk, han læste »Altonaer-Mercur«, der da udkom i Segeberg, stod i forbindelse med og var stærkt påvirket af Herrnhuterne. Han sendte sin ældste søn Hans Jørgensen til Christiansfeldt, men da Brødremenigheden ville sende ham til Herrnhut, tog faderen ham hjem.

Jørgen Hanssen var en af grevskabet Sandbjergs sandemænd. Ved hans død 22. august 1819 blev der skrevet en sang, hvori der stod: »Som kristen var han hæderlig tro og from, hans ry udbredt til alle sider«. I ligtaalen over ham sagde præsten: »Min videnskabelige dannelse har ofte måttet stå tilbage for den gamle mands skarpe blik«. Der findes endnu religiøse digte, som viser hans forhold til Herrnhut. Der findes to fine gamle kobberstik af Marikke Jørgensdatter og Jørgen Hanssen, hvorimod der ikke kendes noget billede af deres søn Christen.

Christen Hanssen (1784-1848) var deres syvende og yngste søn. Han lærte stærkt imod sin vilje snedkerhåndværket hos en mester, som lod ham sulte. Han opgav nu snedkeriet, gik til Sønderborg for at få bødet på sine tarvelige skolekundskaber, og gik derefter til søs som matros, men efter mange genvordigheder forlod han søen, og efter at have overstået en svær sygdom begyndte han ved sine brødres hjælp på et brændevinsbrænderi og en købmandshandel i Sottrup.

I 1825 købte han Nørremølle, der da var et lille landbolssted, men han købte jord til og drev brændevinsbrænderi, maltgøreri og en tid lang ølbryggeri, landhandel og landbrug. Han købte gentagne gange jord til, og efterlod sig en anselig bondegård. Han var en meget dygtig forretningsmand.

Brænderierne spillede den gang samme rolle, som nu andelsmejerierne. Han opkøbte korn i de omliggende sogne, og med

spølen (affaldet) opfedede han kvæg; brændevinen eksporteredes for en stor del til Norge.

En opskrift på brændevin står efter Hans Schmidt, Kollund, i Bogen om Bovsogn:

2 skæpper rug
2 skæpper malt
2 skæpper boghvede
2 skæpper kartofler
det gav 21 kander = 42 liter brændevin.

Et gammelt lerstel til brændevin er fundet i midtjysk mose; det findes i Bommerlund-fabrikens receptionslokale i Flensborg.

Christen Hanssen giftede sig i 1813 med en fattig skomagerdatter Anna Petersen fra store Vi. Det var et af de store sundevedske bryllupper med 300-400 gæster.

Min oldefar holdt meget nøje regnskab; han førte tre kasser, en for bolet og ham selv, en for høkeriet og en for brænderiet. Nørremølle blev købt for penge, han havde tjent ved høkeriet. Bryllupsudgifterne gjorde han op til udelukkende 481 mark Hamburger Curant. Da en søn blev født 1825, spenderede oldefar syv flasker vin og 200 tvebakker til barselsgilde, endvidere to bøster flæsk (skinker), men »dem regner jeg ikke med, de var mine egne«, skriver han.

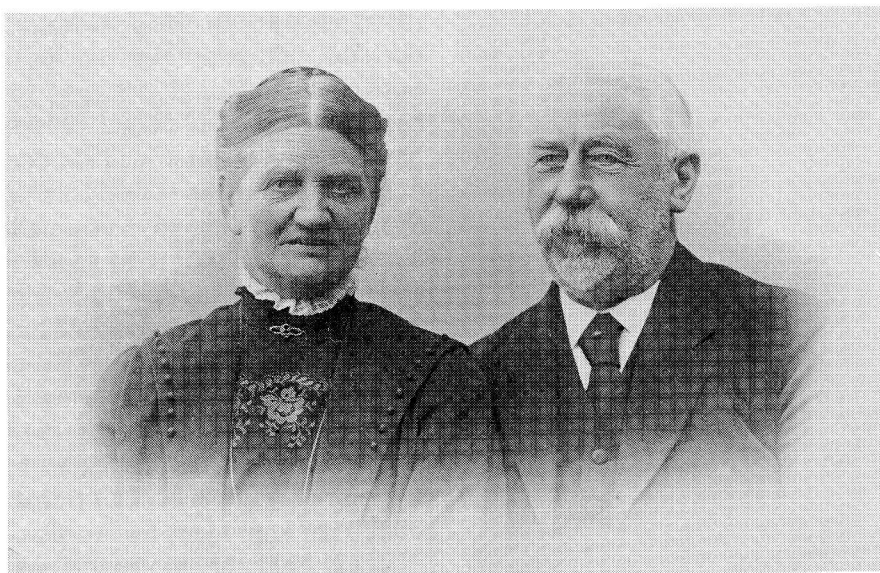
Han var en meget dygtig mand og Christen Hanssen, der efterlod sig en stor formue, var sandemand som sin far. Christen og Anna Hanssen fik ti børn, fem fødtes, mens de boede i Sottrup, fem på Nørremølle. Den 6. i rækken var Christen Hanssen, (1825-1891) min bedstefar; det var ham, som senere førte Nørremølle videre. Morten Eskesen har skrevet om ham i Højskolebladet nr. 20 fra 1892: »Dette hus har venner i vide kredse, inden for hjemmets hygge er det godt at dvæle«. Christen Hanssen overtog Nørremølle ved sin faders død i februar 1848, samt brænderi og

landhandel. I sig med Anna født i Ulkebø ni børn, og de skab.

I 1857 udvi ved at bygge e nere købte ha dommen, hvor nu 125 tønder lemmelse i Pr ves på grund handelen og drevet samt k

Krigene 184 i hjemmet. I sen fra sin mar på Dybbøl Ba Den danske fo ken lige ved g

I 1864 var der Nørremølle, at lille loftsværel daternes nervø og deres sejer

Dorothea og Christen Hanssen, Nørremølle.

landhandel. Det følgende år giftede han sig med Anna Marie Andresen, som var født i Ulkebøl d. 6. oktober 1826. De fik ni børn, og det blev et såre lykkeligt ægteskab.

I 1857 udvidede min farfar forretningen ved at bygge et stort dampbrænderi, og senere købte han en nabogård ind til ejendommen, hvorved den blev dobbelt så stor, nu 125 tønder land. Efter landsdelens indlemmelse i Prøjsen måtte brænderiet opgives på grund af de ny toldforhold, men handelen og maltgørreriet blev fremdeles drevet samt klaring af rå sprit.

Krigene 1848 og 1864 blev gennemlevet i hjemmet. I 1848 kunne Christen Hanssen fra sin mark være øjenvidne til kampen på Dybbøl Banke d. 18. maj og 5. juni. Den danske forpostkæde var sat ved bækken lige ved gården.

*

I 1864 var der så mange tyske soldater på Nørremølle, at familien selv kun havde et lille loftsværelse til rådighed. Han så soldaternes nervøsitet før overgangen til Als og deres sejerstolthed, da det var lykke-

des; de havde ikke ventet at slippe så let fra Rolf Krake, der skulle kontrollere Alsund.

Christen Hanssen var ligesom sin far og bedstefar en from mand, og han skrev også religiøse digte. Han havde mange tillidshverv, som han røgtede med hæder. Han førte tilsyn med de danske krigergrave og blev udnævnt til ridder af Dannebrog, men den preussiske regering nedlagde protest imod denne hædersbevisning, så han måtte i stedet modtage en takkeskrivelse.

Sønnen Hans Peter Hanssen skriver i »Et tilbageblik«: Jeg havde fromme milde, kærlige og tillige dygtige og energiske forældre. I dette hjem blev min far Christen Hanssen (1855-1943) født d. 3. januar 1855. Han kunne huske den tyske indkvartering 1864. Da han var 16 år sagde hans far til ham »Nu må du selv bestemme, om du vil gå til Danmark eller til Amerika for ikke at blive tysk soldat«. Dengang var der ingen, der efter krigen 1864 kunne tænke sig at aftjene tysk værnepligt. Det var H. P. Hanssen, der senere indså, at de unge mænd måtte trække i den preussiske militærtrøje for at bevare retten til landet.

Far valgte Danmark, det skulle være før han fyldte 17 år. Han blev så taget til fæstningsartillerist i København. Han fik sin anden uddannelse på forskellige gårde og skoler, var på Vinding højskole, hvor forstander Rosendal tog eleverne med til København, og det blev en stor oplevelse for dem at se og høre Grundtvig i Vartov.

I 1872-73 var far ni måneder på Lyngby landbrugsskole; senere lærte han mejeri på Kjærsgård under professor Segelke, var på Kalundborg Ladegård, Askov Højskole og i 1874 blev han landvæsenselev på herregården Skjærsø på Mols, hvor min mor, Dorteia Hansen fra Dråby var mejerske. De blev hurtigt gode venner. I »En forlovelse for 100 år siden« har jeg fortalt her om (Sønderjysk Månedsskrift nr. 10 1979).

*

Farfar hjalp dem med at købe gården Stavnsbjerg lige nord for grænsen. Da far ikke officielt kunne komme hjem, holdt de bryllup der d. 16. maj 1878. Der fik de lykkelige år og mange gode venner. De tog del i egnens folkelige liv, var med til at bygge forsamlingshus og startede skytte- og gymnastikforening.

I 1881 blev farfar syg og ønskede, de skulle komme hjem og overtage Nørremølle. Farbror Hans Peter havde dengang valgt at blive politiker. De flyttede til Nørremølle med syv børn. De tre, som senere fødtes på Nørremølle, fik tysk statsborgerskab. Far blev straks udvist, men Gustav Johanssen fik udvirket i Berlin, at den ordre blev taget tilbage mod, at far ville skrive under på, at han ikke ville tage del i det politiske liv. Han tog sig da af ungdommen og indrettede den første gymnastiksal i sognet i laden på det gamle bol og ledede selv de første hold sammen med J.H. Schmidt, senere Vojensgård; han var dengang lærer i Snogbæk.

Farfar var blevet indlagt på sygehuset

i Kiel og døde efter en svær operation. Under stor deltagelse blev han begravet på Sottrup kirkegård d. 10. nov. 1891. Ved hans bære blev der sunget en salme, som han selv havde digtet med sin død for øje.

Den 25. Januar 1893 blev min bror Svend Anker født på Nørremølle. Mens mine forældre foretrak at sende min ældste bror Jørgen Rudolf som 9-årig til Sorø Akademi, han blev senere uddannet til ingeniør og dansk Løjtnant, blev Svend garder i Berlin. Han havde været soldat i omtrent fire år, da krigen brød ud i 1914; så gik der fire år mere, før han kom hjem, det sidste år tilbragte han dog i fransk fangeskab. Han kom hjem fra Aurillac i 1919.

Svend holdt bryllup med Dagny Laurssen fra Rammegård ved Lemvig i forsommeren 1920 og overtog Nørremølle.

Far og mor havde da bygget Nørrehus i Vester Sottrup lige ved Forsamlingsgården; der fik de tyve gode år efter Genforeningen. De blev æresmedlemmer af ungdomsforeningen og byen fejrede deres diamantbryllup d. 16. maj 1938. Mor døde 1939 og far døde 1942.

*

Efter Svends død 17. okt 1956 fortsatte hans eneste søn Christen Hanssen (1923-1984), gift med Valborg Iversen fra Rugbjerg på Nørremølle. Da Christen led meget af astma i lavningen ved bækken, byggede de hus ovenfor bakken og han fik det bedre der, men han døde i et astmaanfald på Sønderborg sygehus 14. februar 1984. Da de ingen sønner havde til at fortsætte arvefølgen, er Nørremølle nu gået over til en anden gren af slægten – til Knud Jørgensen, der nedstammer fra min bedstefars søster Mistin Hansen Foged, Dybbøl.

Gid Nørremølle må give dem fremtid, som den gav mig gode minder om en dejlig barndom og ungdom.

En gr Tønde

UWE THO

*Et vinfad om
mest almind
sten. Lærer U
ler den sørg
bag en grav*

*På østvægge
sideskib er i
tidligere har
i krogen sid
ske kort hos
kirkens inve
andre besøg
af de smukk
arbejder, so*

*Den let
stensplade
bejde, som
fant billede
på en mure
viltet slyn*

*Indskrift
ophav:*

*JOHAN
ALTONA
BOHREN
BÜLL -
GRÆBNI*

*Det har
Mundt's »*